

نقش انقلاب اسلامی در گسترش آموزه‌های دینی و ارزش‌های حقوق بشر

□ عبدالصمد یوسفی *

چکیده

انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ با شعار سه ضلعی، استقلال، آزادی و جمهوری مبتنی بر اسلام به پیروزی رسید، برخی اضلاع این شعار همانند استقلال و آزادی از مهم ترین پایه‌ها و مبانی کرامت انسان تلقی می‌گردد. امروزه در حقوق بین الملل، کرامت انسانی، به عنوان بنیادی ترین مبنای حقوق بشر به رسمیت شناخته شده است. و در اسناد مختلف به کرات بر این «مبنا» تأکید شده است. و انسان به جهت داشتن همین ویژگی باید مورد احترام قرار گیرد. پیروزی انقلاب اسلامی با درون مایه کرامت انسانی و مبانی حقوق بشری، باعث شده است که این پرسش اصلی در ذهن رخ نماید که انقلاب اسلامی، پس از پیروزی، چه نقش و تأثیری در مورد کرامت انسانی و توسعه مبانی حقوق بشر داشته است؟ هدف اصلی این پژوهش با استفاده از روش توصیفی و تحلیلی در صدد پاسخگویی به این پرسش است. در راستای پاسخ به این پرسش این فرضیه مطرح شده است که انقلاب اسلامی که تنها ۴۳ سال از وقوع آن می‌گذرد، به شکل خیره کننده ای در سه سطح داخلی، منطقه ای و بین المللی در توسعه و گسترش آموزه‌های دین و ارزش‌های حقوق بشر و پاسداری از کرامت انسانی تأثیر گذار بوده است. و این پژوهش نیز به معرفی این تأثیرات در این سه حوزه پرداخته است. در نهایت به این نتایج دست یافته است که با پیروزی انقلاب اسلامی پتانسیل نهفته در حقوق بشر اسلامی شکوفا شده، حوزه نفوذ آن در سطوح مختلف داخلی، منطقه ای و بین المللی گسترش یافته و ملل تحت ستم از گفتمان سیاسی شیعی در جهت مقابله با ظلم و تجاوز، و عدم وابستگی به قدرتها و مکاتب شرق و غرب به گرمی استقبال نموده اند.

کلیدواژه‌ها: انقلاب اسلامی، گسترش، حقوق بشر، حقوق بین الملل، مبانی.

* دانشجوی مقطع دکتری حقوق جزا و جرم شناسی، موسسه آموزش عالی علوم انسانی؛ جامعة المصطفی ﷺ

العالمیه (a.s.yosofi@gmail.com).

مقدمه

بدون تردید، رابطه انقلاب اسلامی با مبانی حقوق بشر، یک رابطه دوسویه و دوجانبه است؛ زیرا یکی از عوامل بسیار مهم و تأثیر گذار که نقش عمده در پیروزی انقلاب اسلامی ایران داشته، مبانی و ارزش‌های انسانی و حقوق بشری می‌باشد؛ انقلاب اسلامی با الهام از فرهنگ کرامت انسانی، مقاومت و عدم سازش با ستمگران، در سال ۱۳۹۷ در ایران به پیروزی رسید؛ این پیروزی متقابلاً بر مسئله حقوق بشر و مبانی آن تأثیر فوق العاده‌ای نیز گذاشت و می‌توان گفت که جایگاه آن را از حاشیه به مرکز ثقل تحولات جهان اسلام منتقل کرد. شیعیانی که طی چند قرن همواره در اقلیت و آماج حملات شدید تبلیغاتی، به ویژه توسط حکام و خلفای سرزمین‌های اسلامی، بودند و با تکیه بر اصل تقیه حتی از بروز اندیشه‌های خود هراس داشتند، با این پیروزی جانی دوباره گرفتند و در صف اول مبارزه با امپریالیسم و استکبار ایستادند. با پیروزی انقلاب اسلامی ایران، شناخت اسلام و نظام حقوقی آن از دید غیر مسلمانان که قبلاً معطوف به شناخت حقوق بشر از دید گاه غرب بود، تحول اساسی پیدا کرد و گرایش به درک نظام حقوق اسلام به خصوص از منظر مکتب تشیع بیشتر شد. در این مقاله تنها به تأثیرات و نقش انقلاب اسلامی در گسترش و ترویج حقوق بشر و مبانی آن پرداخته شده است؛ از این رو می‌توان گفت که انقلاب اسلامی به عنوان نقطه عطف در احیای اندیشه حقوق بشر و تحقق عینی آن به شمار می‌رود که پس از قرن‌ها، به انسانهای محروم و تحت ستم و به خصوص پیروان مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام) امید و تحرک بخشید و ضمن ایجاد تحول عمیق فکری و فرهنگی، ارزشهای حقوق بشری را در سطح منطقه و جهان توسعه و گسترش داد و فکر ایجاد حکومت اسلامی مبتنی بر مبانی شیعی را به عنوان یک حق انسانی و بشری در زندگی انسانها تجلی بخشید. و با توجه به این که میزان تاثیرگذاری انقلاب اسلامی در گسترش ارزش‌های انسانی و حقوق بشری در همه جوامع یکسان و یکنواخت نبوده، بلکه با توجه به اوضاع و شرایط خاص هر منطقه درجه تاثیر آن متفاوت بوده است از این رو این موضوع در سه سطح داخلی، منطقه ای و بین المللی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

الف) سطح داخلی

قبل از تحلیل و بررسی نقش انقلاب اسلامی در تقویت و توسعه مبانی حقوق بشر و گسترش شعارهای انقلابی در فرا سوی مرزهای های ایران، لازم است مطابق با «نظریه پخش» تأثیر انقلاب اسلامی با این رویکرد در داخل مرزهای ایران تعیین گردد. بدون تردید پیروزی انقلاب اسلامی، که مرهون رهبری‌های مدبرانه امام خمینی رحمه الله، حضور یکپارچه ای مردم متدین ایران و آموزه‌های پویای مکتب تشیع بوده است، نقش فراوانی بر تحولات داخلی، منطقه‌ای و جهانی از بعد حقوق بشری داشته است، به طوری که با اندک تأملی می‌توان به این دستاوردها پی برد. عناوین ذیل را می‌توان به عنوان مهمترین دستاوردهای انقلاب اسلامی در زمینه حقوق بشر در سطح داخلی ایران، مورد اشاره قرار داد.

۱. احترام به آرای مردم در تعیین نوع حکومت

یکی از تأثیرات مهمی انقلاب اسلامی در زمینه حقوق بشر، تقویت «حق انتخاب کردن و انتخاب شدن» است که براساس آن، حکومت اسلامی مبتنی بر «آرای مردم» در درون مرزهای ایران، تشکیل گردید. این درحالی است که در دوره قبل از انقلاب اسلامی حکومت‌ها از نوع دیکتاتوری بود که عمدتاً از طریق کودتا و اعمال زور به وجود می‌آمد و به خلاف خواست و اراده مردم بر آنها تحمیل می‌شد. اما با پیروزی انقلاب اسلامی در یک رفراندوم و نظر خواهی عمومی از مردم خواسته می‌شود که نوع حکومت دلخواه خود را انتخاب نماید.

۹۸٪ مردم ایران در یک فضای کاملاً آزادانه در این رفراندوم تاریخی به جمهوری اسلامی رأ مثبت می‌دهند.

براین اساس، ماهیت و اساس نظام جمهوری اسلامی، مبتنی براسلام ناب و ارزش‌های مکتب اهل بیت علیهم السلام استقرار می‌یابد. در این نظام، تفکیک قوا به عنوان یک اصل انسانی پذیرفته شده است تا از تجمیع قدرت در یک نهاد و نقض حقوق شهروندان جلوگیری به عمل آید. مردم ایران در طول چهل و سه سال انقلاب اسلامی با استفاده از حق انسانی و

بشری «انتخاب کردن و انتخاب شدن» در تشکیل ساختارهای مهم و تصمیم گیرنده قدرت سیاسی از جمله مجلس خبرگان رهبری، ریاست جمهوری و نمایندگان مجلس، نقش به سزایی داشته اند. و این نهادها همواره در جمهوری اسلامی ایران با آرای مستقیم مردم تشکیل می‌گردد. قانون اساسی در این نظام، ماهیت دینی و مکتب اهلیتی دارد و این واقعیت به نوبه خود بر تمام ساختارهای جزئی تری دستگاه‌های فرهنگی، آموزشی، تبلیغی و رسانه‌ای تأثیرگذار بوده است در نتیجه راهبردها و عمل کردهای نظام سیاسی در خدمت دین، مردم و توسعه مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام) و شعارهای انقلابی قرار دارد. (موسوی ۱۳۹۲: ۲۰۹) البته تردیدی نیست در این که نظام ایده‌آل در اندیشه ای اسلامی، همان نظامی است که خداوند متعال، وعده داده است که به دست مبارك حضرت ولی عصر تشکیل خواهد شد و افتخار نظام جمهوری اسلامی نیز آن است که گام‌هایی را در جهت نزدیک شدن به آن نظام و فراهم شدن بستر و زمینه‌ای مناسب برای تحقق آن برداشته است. بررسی دستاوردها و نتایجی که این نظام در داخل و خارج از کشور به بار نشانده است، حاکی از آن است که در راستای تشکیل حکومت جهانی آن حضرت، اقدامات شایسته‌ای صورت گرفته است. (مصباح یزدی ۱۳۹۲: ۱۶۴) امام خمینی (علیه‌السلام) که خود بنیان‌گذار انقلاب اسلامی ایران است در مورد نقش زمینه ساز این نهضت فرموده است: «این نهضت مقدس برای انقلاب بزرگ مهدی موعود (علیه‌السلام) و ایجاد حکومت جهانی اسلام است» (خمینی، ۱۳۶۹: ۱۰۸). از منظر شیعه قیام‌ها و انقلاب‌های بیدارگرایی از جمله اموری هستند که سبب تسریع در انقلاب جهانی حضرت مهدی (علیه‌السلام) خواهد شد. از این رو انقلاب اسلامی آغازگر انقلاب جهانی اسلام است؛ به طوری که انقلاب اسلامی برای زمینه سازی انقلاب بزرگ مهدوی، همان هدف‌های استراتژیک انقلاب جهانی موعود و برپایی حکومت جهانی اسلام را دنبال می‌کند. (حافظ نیا ۱۳۹۱: ۸)

۲. احیا و تقویت کرامت انسانی

بی تردید انسان، فاقد کرامت و شرافت به جهت داشتن نیروها و استعدادهای متنوع، می‌تواند به تخریب و نابودی کرامت و شرافت، انسان‌های دیگر اقدام نماید و برای اشباع، خود

خواهی هایش هم‌نو عان خود را به خاک و خون بکشد، از این رو در اسلام هرگونه رفتار و عملی که حیث و کرامت انسان را تهدید کند ممنوع و جرم تلقی شده است. مهم‌ترین فلسفه و هدف حقوق کیفری در اسلام پاسداری از اصل کرامت انسانی می‌باشد. براین اساس اموری را در جهت مراعات این اصل جرم انگاری نموده و برای آنها مجازات تعیین نموده است. در اسلام کرامت همچون حق حیات به خدا باز می‌گردد. و لذا تعیین قلمرو آن نیز دست او است براساس قاعده تلازم حق و تکلیف، حقوقی که بواسطه کرامت انسانی برای انسان ایجاد می‌شود در قبال آن حقوق، تکالیفی نیز برای او مقرر می‌گردد. بنا بر این اگر انسانی از تکالیفی که بر عهده او است سر باز زند، حقوق او نیز سلب می‌شود. فی المثل کسی که عرض و آبروی دیگران را از بین ببرد، یا دست به خیانت و جنایت بزند افزون بر اینکه کرامت انسان‌های دیگر را ضایع کرده است، کرامت انسانی خویش را نیز از بین برده است و جامعه اسلامی می‌تواند برای حفظ کرامت انسانها او را با تنبیه و مجازات تأدیب نماید. (فصلنامه علمی و تحقیقی سال چهارم: ۷۶). با پیروزی انقلاب اسلامی ایران، اصل کرامت انسانی مورد توجه خاص قانون‌گذاران قرار گرفت و این اصل به عنوان یک قاعده حاکم نسبت به قوانین دیگر، دارای جایگاه ویژه‌ای در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. ذکر کرامت در اصل دوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در کنار اصول پچگانه اعتقادی دیگر (قانون اساسی ۱۳۸۶: اصل دوم بند ۶) نشان از آن دارد که این اصل همچون اصول قبل، یک قاعده و معیار برای ارزش‌یابی اصول دیگر و حاکم بر آنها است بنا براین، هم عرض بودن این اصل با اصول اعتقادی دیگر و ابتدای قوانین و مقررات بر آنها، حکایت از آن دارد که در ذهن قانون‌گذاران و خبرگان قانون اساسی «کرامت انسان» به عنوان یک مبنا و قاعده حاکم بر اصول قانون اساسی مطرح بوده است. (همایش بین‌المللی امام خمینی رحمته‌الله و قلمرو دین ۱۳۸۶: ۱۷۵) در فضای علمی و اکادمی نیز این اصل مورد توجه دانشمندان حوزه وی و غیره حوزوی قرار گرفت. از این رو می‌بینیم برخی فقهای معاصر و انقلابی، نقش کرامت انسانی را در زمینه مسائل فقهی و حقوقی می‌پذیرند و معتقدند که اصل کرامت به مثابه اصل لاجرح و لاضرر از اصول و مبانی حاکمه است که در صورت

تعارض با احکام، مجازات‌ها و سیاست‌های کیفری مغایر با این اصل، باید به نفع اصل کرامت از آنها چشم پوشی کرد. طبق این نگرش، همه تعالیم اخلاقی و حقوقی باید با عنایت به این اصل نظری و درسازگاری کامل با آن تنظیم شوند؛ زیرا وقتی که بپذیریم انسان، گوهری کریم و ارزشمند است، خواه ناخواه براین باور خواهیم بود که نه تنها آزادی، امنیت و... حق اویند، بلکه باید به گونه ای تفسیر و تنظیم شوند که با کرامت وی سازگار باشند. (جواد آملی ۱۳۷۵: ۱۷۲). برخی با تمسک به آیه «لقد کرما بنی آدم» استدلال نموده است که این آیه کریمه در مقام بیان است و اطلاق دارد و ما باید به این اطلاق عمل کنیم و به احکامی که با این آیه و این قبیل اطلاقات سر تعارض دارند نباید اعتنا کنیم؛ زیرا ممکن نیست خدای که در مقام تکوین به انسان کرامت بخشیده است در مقام تشریع و جعل قانون به تشریع احکام و قوانینی پردازد که برای انسان تحقیر آمیز باشد در حالیکه مکتون و مشرع یکی است. این مستدل با اتخاذی چنین مبنای، برخی فتاوی مشهور را در باب دیات و غیره که به حسب ظاهر با کرامت انسانی ناسازگار می نمایند، رد نموده است. به عنوان نمونه در مورد تفاوت دیه زن و مرد، مسلمان و غیر مسلمان، برده و آزاد اظهار نموده اند که دیه زن با مرد و دیه مسلمان با غیر مسلمان، مساوی است و قول به نصف بودن دیه زن نسبت به مرد و دیه مسلمان با غیر مسلمان، با کرامت و عدالت سازگار نیست و نباید به خاطر فتوهای برخی فقها از این ملا حظات عقلای چشم پوشی کرد. (همان «مصاحبه‌های علمی»: ۳۰ و ۳۱) نکته مهمی که از این اظهار نظرها به دست می آید این است که اصل کرامت انسانی همچون ده‌ها اصل و قاعده دیگر، در تشریع، تدوین و اجرای احکام اسلام مورد توجه بوده است. و به عنوان یک اصل انسان شناسانه نقش عمده ای در شکل گیری و توجیه برخی احکام جزایی اسلام، ایفا می کند.

۳. تأمین حقوق مذهبی و آزادی‌های دینی

در رژیم سابق مرم مسلمان ایران دچار محدودیت‌های زیادی بودند و قادر به انجام آزادانه ای بسیاری از تکالیف دینی خود نبودند و حتی از نوشتن و بیان برخی از مسایل دینی محروم بودند. در اثر اختناق موجود در آن زمان، عناصری یافت می شدند که اسلام را به صورت

تحریف شده ترویج و قرآن را طبق خواسته ای خود تفسیر می‌کردند و کسی هم قدرت جلوگیری از آن را نداشت. (مصباح یزدی پیشین: ۱۴۳) اما انقلاب اسلامی با طرح بازگشت به هویت دینی و فرهنگ اصیل اسلامی، روح استقلال و توانایی مبارزه را در جامعه ایران دمید و مبانی فکری و فرهنگی لازم را برای احیای هویت اسلامی فراهم آورده است. (ابطحی ۱۳۹۲: ۲۰۴) اسلام گرایی از نوع اسلام گرایی ناب، ظلم ستیزی و آزادی خواهی به عنوان اصول جدا ناپذیری انقلاب اسلامی، تأثیر معنوی خود را بر جامعه ایران برجا گذارده و بستری مناسبی برای رشد و توسعه مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام) و شعارهای انقلابی فراهم آورده اند. و این امر پس از پیروزی انقلاب اسلامی در شکل‌های مختلف نمود پیدا کرد. رونق مجالس و محافل اعتقادی با رویکرد سیاسی - اجتماعی در زمره ای اولین عرصه‌های تأثیر انقلاب اسلامی بر جامعه ایران بود. گسترش عزاداری‌های مذهبی، رونق مساجد و حسینیه‌ها با برنامه‌های گوناگون برای اقبال مختلف جامعه، راهپیمای‌های همگانی به خصوص برائت از دشمنان به ویژه رژیم صهیونیستی در روز قدس و گرامی داشت انقلاب اسلامی در راهپیمای ۲۲ بهمن از جمله این موارد هستند. (نجابت ۱۳۹۶: ۲۵۲) بنا براین امروزه به برکت انقلاب اسلامی موانع آن دوران برداشته شده و مردم مسلمان ایران می‌توانند در کمال آزادی و ظایف دینی و مذهبی خود را، آن‌گونه که اسلام خواسته است، انجام دهند. به برکت انقلاب اسلامی، مساجد جایگاه اصلی خود را باز یافت. مساجد در دوران مبارزه و پس از پیروزی انقلاب، به پایگاه‌های روشنگری و دادن آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی به مردم مبارز و انقلابی تبدیل شدند. (مرتضوی امامی زواره، ۱۳۹۳: ۱۰۳). همچنین با پیروزی انقلاب اسلامی، تحولات چشمگیر و مهمی نیز در امر توجه به قرآن کریم پدید آمد، به گونه ای که قرآن از انزوا درآمد و در عرصه‌های گوناگونی زندگی مردم حضور پیدا کرد بدین ترتیب، مردم در یافتند که قرآن کتاب تشریفاتی نیست بلکه کتاب آسمانی و دارای دستور العمل‌های جامع و کامل برای زندگی بشر است. اصولاً نظام اسلامی مبتنی بر اصول و مبانی است که در این کتاب آسمانی بیان شده است از این رو می‌توان گفت در حقیقت نظام اسلامی ایران، نظام مبتنی بر قرآن کریم است. (همان: ۱۰۵).

۴. تأمین و گسترش آزادی‌های مدنی و عدالت اجتماعی

می‌توان اجرای عدالت را بزرگترین هدف تشکیل حکومت اسلامی دانست در اندیشه امام خمینی علیه السلام عدالت جایگاه و اهمیتی والا دارد از نظر ایشان در حکومت و جامعه باید تمامی اقشار جامعه از حقوق برابر برخوردار و همه در برابر عدالت مساوی باشند مسئولان در صد جلب امتیازات ویژه برای خود نباشند و همواره با خدمت‌گزار مردم دانستن خود، به دنبال پرکردن شکاف‌های طبقاتی به نفع محرومان باشند. (ایران نژاد و دیگران، ۱۳۰: ۱۳۹۱) ایشان تحقق عدالت را به عنوان هدف آلی برای قوانین اسلام می‌دانند از نگاه ایشان اسلام به قانون نظر آلی دارد یعنی آن را آلت و وسیله تحقق عدالت در جامعه و وسیله اصلاح اعتقادی و اخلاقی و تهذیب انسان می‌داند قانون برای اجرا و برقرارشدن نظم اجتماعی عادلانه به منظور پرورش انسان مهذب است وظیفه مهم پیغمبران اجرای احکام بوده و قضیه نظارت و حکومت مطرح بوده است. (امام خمینی، ۷۳: ۱۳۷۲) در مورد آزادی ایشان فرموده است: آزادی شخصی حق اولیه انسان است و حکومت دینی باید آن را تأمین کند آزادی در حکومت دینی شامل، حق زندگی، آزادی در رفت و آمد، امنیت جانی، شغلی، امنیت مالی و حیثیتی، احقاق حقوق، تساوی زن و مرد در-برابر قانون و حق دفاع از خود از جمله مصادیقی است که امام به آن‌ها اشاره می‌کنند. مهمترین موضع‌گیری امام درباره رعایت این حقوق شهر وندی و حفظ حریم خصوصی افراد، فرمان مشهور به هشت ماده ای ایشان است که در سال ۱۳۶۱ خطاب به مسئولان اجرایی و قضایی کشور صادر شد این فرمان شامل نکات مهمی در باب حقوق شهروندی است که امام بر رعایت کردن آن توسط مسئولین تأکید داشته اند از جمله اینکه هیچ کسی حق ندارد فردی را بدون حکم قاضی توقیف یا احضار کند هیچ که حق ندارد در مال کسی چه منقول و چه غیرمنقول تصرف کند هیچ کسی حق ندارد به خانه ی یا محیط کار شخصی بدون اذن صاحب آن وارد شود و یا نسبت به فردی اهانت کند باید شرایطی فراهم شود که ملت احساس آرامش و امنیت نمایند و آسوده خاطر به کارهای خویش ادامه دهند (امام خمینی، ج ۱۷، ۱۳۷۸ ۱۴۳- ۱۳۹) از نظر ایشان رژیم شاهنشاهی نظام پوسیده ای بود که هستی ملت را به باد فنا داده و تمام آزادی‌ها را

از او سلب کرده است نظامی که طبقات جوان روشنفکر را در زندان‌ها و تبعیدگاه‌ها از هستی ساقط نموده و مردم را مجبور کرد که علی‌رغم میل‌شان موافقت خود را با آن اعلام کنند. (امام خمینی، ۱۳۷۸: ۹۵)

۵. حمایت از حقوق زنان و اقلیت‌های دینی

در منظومه فکری امام، اقلیت‌ها در نظام جمهوری اسلامی همانند سایر افراد از حقوق و احترام کامل برخوردارند آنها با سایر افراد ایران در همه چیز مشترک و حقوقشان به حسب قوانین داده می‌شود در حکومت اسلامی آنها در رفاه، آسایش و آزادی هستند و حکومت اسلامی خود را موظف می‌داند تا از حقوق و امنیت آنان دفاع کند. (امام خمینی، ج ۱۱، ۲۹۰: ۱۳۷۸) همچنین در جای دیگر می‌فرمایند: اسلام بهتر از هر دینی و بهتر از هر مسلکی به اقلیت‌های مذهبی آزادی داده است آنان نیز باید از حقوق طبیعی خودشان که خداوند برای همه انسان‌ها قرار داده است بهره‌مند شوند ما به بهترین نحو از آنها نگه‌داری می‌کنیم در جمهوری اسلامی کمونیست‌ها نیز در بیان عقاید خود آزادند. (امام خمینی، ۱۳۷۸: ۴: ۳۶۴) بنا به عقیده امام حقوق سیاسی زنان و مردان مساوی است و همان‌طور که مردان باید در امور سیاسی دخالت کنند و جامعه خود را حفظ نمایند، زنان نیز باید در فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی هم‌دوش مردان باشند و البته در این راه حفظ موازین شرعی و آنچه اسلام فرموده، لازم است. ایشان در یکی از سخنرانی‌هایشان در مورد آزادی زنان فرموده‌اند: «زنان در جامعه اسلامی آزادند و از رفتن آنان به دانشگاه و ادارات به هیچ وجه جلوگیری نمی‌شود.» امام در خصوص حقوق زنان نیز فرموده‌اند: در نظام اسلامی، زن همان حقوقی را دارد که مرد دارد حق تحصیل، حق کار، حق مالکیت، حق رأی دادن، حق رأی گرفتن، در تمام اموری که مرد حق دارد زن هم حق دارد. ایشان حضور و دخالت زنان در امور سیاسی را لازم می‌دانند و معتقدند برای حفظ جامعه این امر واجب است و می‌فرمایند: «زنها هم باید در فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی، هم‌دوش مردها باشند، زن باید در مقررات اساسی مملکت دخالت کند و در ساختمان حکومت اسلامی مسئولیت‌هایی به عهده بگیرد. (تیموری بازگری، ۴۱: ۱۳۹۰)

ب) سطح منطقه ای (خاورمیانه)

در روند تاریخی برداشت‌های انحرافی و ارتجاعی از اسلام و مکتب اهل بیت علیهم‌السلام، این مکتب سعادت بخش را به مجموعه ای از عبادات و احکام فردی بی تأثیر و کم محتوا تبدیل ساخته بود که در سر نوشت جوامع بشری هیچ نقش نمی‌توانست داشته باشد با پیروزی انقلاب اسلامی، احکام این مکتب و احیای بعد سیاسی آن آن چنان که شایسته ای حکم خداست محتوای واقعی خود را یافتند. در کشورهای دارای اقلیت شیعی با تأثیر پذیری از الگوی انقلاب اسلامی ایران جریان‌های نوپایی اسلامی و شیعی شکل گرفت. انقلاب اسلامی برنظم منطقه و به ویژه نسبت به کشورهای مسلمان خاور میانه تأثیر عمیق و شگرفی گذاشت و باعث شورش‌ها و جنبش‌های در این کشورها شد که نمونه آن را در بیداری اخیر کشورهای اسلامی به نام خیزش اسلامی می‌توان مشاهده کرد. (دانشیار، ۱۳۹۵: ۱۷۰). درخصوص نقش انقلاب اسلامی در گسترش مبانی حقوق بشری در سطح منطقه و کشورهای خاورمیانه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

۱. تقویت روحیه آزادی‌خواهی در نفی استبداد داخلی و استکبار جهانی

اسناد و مدارک موجود نشان می‌دهد که تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، انسان‌های محروم و تحت ستم در کشورهای همسایه، حوزه خلیج فارس و منطقه ای خاورمیانه سابقه ای مبارزاتی چندانی با حکومت‌های مربوطه بر جای نگذاشته اند. این در حالی است که در صد زیادی از شهروندان محروم این کشورها را شیعیان تشکیل می‌دهد؛ در بحرین و عراق اکثریت ساکنان آنها شیعه هستند اما علی رغم این اکثریت، شیعیان در این منطقه از حقوق سیاسی و اجتماعی محروم بوده اند. آنها با این که خود را از بسیار جهات در حاشیه اجتماع می‌دیدند ولی هرگز ناراحتی‌های خود را در قالب طغیان علنی نمی‌کردند. (حشمت زاده ۱۳۸۶: ۱۰۰). اما با پیروزی انقلاب اسلامی، شعار اساسی و بنیادین انقلاب اسلامی «استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی» و شعار «نه شرقی و نه غربی جمهوری اسلامی» که به مفهوم نفی سلطه، استقلال طلبی و تن ندادن به حاکمیت خارجی است.

(حافظ نیا پیشین: ۹). با هدف ساقط کردن حکومت استبدادی در داخل و لزوم پایان دادن به استکبار جهانی از طریق حرکت عمومی مستضعفین خیلی زود مورد استقبال این ملت‌ها قرار گرفت؛ به عنوان نمونه، شعار مردم مسلمان معترض ترکیه، پیش از کوتای ۱۳۵۹ آن کشور، «استقلال، آزادی و جمهوری اسلامی» بود. شهر وندان کابل بر فراز بام‌های منازل خود فریاد «الله اکبر» سر دادند، در پلا کاردهای مسلمانان مصر شعار «لاشرقیه» و لا «غریبه» دیده شده است. مردم کشمیر در راهپیمایی دویست هزار نفری ۱۳۶۹ شمسی شعار «الله اکبر» و «خمینی رهبر» را مطرح کردند. در خلال سالهای ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۹ شمسی در خیابان‌های کیپ تان آفریقای جنوبی شعار «الله اکبر» بسیار شنیده شده است. در منطقه شیعه نشین بیروت یعنی «ضاحیه» شعارهای انقلاب اسلامی، و تصاویر رهبری آن وجود دارد. همچنین در تحولات زمستان ۱۳۸۹ شمسی و بهار و تابستان ۱۳۹۰ شمسی کشور بحرین، اعلامیه‌ها، و پوسترهای انقلاب متأثر از انقلاب اسلامی و نیز عکس‌های رهبری آن به چشم می‌خورد. (اشرافی ۱۳۹۶: ۱۹۶) مقابله موفقیت آمیز انقلاب اسلامی با قدرت‌های بزرگ به ویژه آمریکا موجب شد تا این انقلاب بر جوامع اسلامی که طعم حقارت و سلطه استعمار و استکبار را چشیده بودند، تأثیر عمیقی بگذارد، امروزه روحیه ضد استکباری به ویژه ضد امریکای در جهان اسلام و سطح منطقه، عمومیت و گستردگی زیادی پیدا کرده است. (خرمشاهی و همکاران ۱۳۹۰: ۲۶۶).

از این رو در اولین دهه پس از پیروزی انقلاب اسلامی با الهام از انقلاب اسلامی جریان‌های مبارزاتی در کشورهای الجزایر، مصر، پاکستان، افغانستان، اردن، عراق، فلسطین، بحرین، لبنان، و عربستان ایجاد می‌شود و قوع حرکت‌های انقلابی و نفی سطره ای نظام‌های سلطه طلب، مدلهای بود که ملت‌های منطقه اعم از شیعه و سنی تحت تاثیر مستقیم انقلاب اسلامی، آن را انتخاب نمودند. (اردکانی، ۱۳۹۲: ۲۱۲). بدین ترتیب جایگاه اسلام سیاسی، در گفتمان اسلامی تقویت شد و بارقه امید در دل مسلمانان و به خصوص شیعیانی که خواستار حکومت اسلامی و اجرای احکام اهلبیت (علیهم‌السلام) در کشور شان بودند، زنده گردید. آنها بار دیگر هویت مذهبی خود را باز یافتند و متأثر از انقلاب اسلامی با صبغه

مذهبی مطالبات تضعیف شده ای خود را از حکومت‌ها بازخواست نمودند. (دانشیار، پیشین: ۱۷۱). شیعیان در کشورهای حاشیه خلیج فارس که تحت حاکمیت امرای اهل سنت بودند با احساس قدرت و غرور در صدد کسب هویت مجدد، قدرت و اجرای اعمال مذهبی بوده و عدم رضایت خود را نسبت به حکام ارتجاعی بروز دادند. (سید مهدی، ۱۳۸۸: ۷۶).

۲. احیاء مجدد طرح اندیشه تشکیل حکومت اسلامی

بسیاری از اسلام شناسان و کار شناسان جهان اسلام و اندیشمندان غیر مسلمان تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، تشکیل حکومت اسلامی را امر نا ممکن و به تعبیری شبه محال می دانستند و برخی آنان نیز مبارزه با طاغوت و سلطه جویان را به منزله بازی کردن بادم شیر یاد می کردند اما پیروزی انقلاب اسلامی معادلات سیاسی منطقه ای و بین المللی را در هم ریخت و راه برقراری حکومت اسلامی را برای سایر ملت‌ها هموار ساخت. (سالار، ۱۳۸۲: ۹۷). از این رو جریان‌های فوق در صدد تشکیل حکومت اسلامی بر مبنای قوانین متکی به شرع به رهبری حرکت اسلام گرا برآمدند هرچند که در مورد محتوا و ساختار حکومت اسلامی و نیز شیوه‌های دست یابی به آن میان این گروه‌ها اتفاق نظر وجود نداشت؛ برخی در پی تغییر و تحول انقلابی از طریق براندازی نظام و برقراری حکومت اسلامی بودند؛ اما برخی دیگر با مخالفت با شیوه‌های قهرآمیز خواهان مشارکت در امور سیاسی و گرفتن قدرت از راه‌های مسالمت آمیز و با استفاده از فضای باز سیاسی حاکم بر این کشورها شدند. (مرتضوی امامی زواره، پیشین: ۷۹). در اینجا مناسب است به عنوان نمونه به برخی از کشورهای که بیشترین تأثیر را در این موضوع از انقلاب اسلامی پذیرا بوده اشاره شود.

۳. تأثیر پذیری مستقیم برخی کشورها در طرح اندیشه حکومت اسلامی از انقلاب اسلامی ایران

۳-۱. عراق: پیروزی انقلاب اسلامی تأثیر عمیق و فوری در میان شیعیان عراق گذاشت آنها در آغاز با پخش شعارهای انقلابی، پوسترهای امام خمینی، استفاده از حجاب اسلامی و شرکت در مساجد، آمادگی خودشان را برای برپایی انقلاب اسلامی و سر نگونی رژیم

در عراق اعلان نمودند. (جمیله، ۱۳۷۹: ۱۰۵). از این رو در جستجوی خمینی عراق برآمدند و آن را در سیمای آیت الله شهید صدر می‌دیدند؛ وی آموزه‌ها و تعالیم شیعه را برای هدایت امواج انقلاب به صورت مستقیم و غیر مستقیم به ملت اعلام می‌کرد. و تا قبل از شروع جنگ تحمیلی در تلاش بود در عراق یک حکومت اسلامی به شیوه حکومت ایران یعنی جمهوری اسلامی برپایه ولایت فقیه به وجود آورد. (همان: ۱۰۵). نفس این تکامل سیاسی در بین شیعیان عراق باعث شد که آنها بتوانند نقش اصلی خود را در عراق پس از صدام ایفا نمایند و مقام نخست وزیری و اداره ای چندین وزارتخانه را برعهده گیرند.

۲-۳. لبنان: لبنان مناسب ترین محل برای پذیرش اندیشه‌های انقلابی اسلامی بود؛ حزب الله لبنان به عنوان یک حزب سیاسی و اجتماعی پس از شکست دولت لبنان از اسرائیل، تحت تأثیر آرمان‌های که انقلاب اسلامی در میان شیعیان لبنان به وجود آورد، ریشه گرفت. سبیل‌های اسلامی ایران مورد قبول و احترام حزب الله لبنان است شعارهای حزب الله از ایران اسلامی عاریه گرفته شده است و تئوری سیاسی که حزب الله به آن متعهد است، اصل رهبری دولت توسط ولی فقیه است. (خواجه سروی، ۱۳۹۲: ۱۳۶). سید حسن نصرالله، دبیر کل حزب الله، حرکت مقاومت را به عنوان پاسخگوی و استجابت به یک تکلیف الهی می‌داند که امام خمینی علیه السلام معین کرد که واجب است با رژیم اشغالگر مبارزه کنیم و سر زمین خودمان را از اشغال آزاد کنیم. (زمانی، ۱۳۹۳: ۱۱۷) حزب الله لبنان چند سال بعد از تأسیس توانست به یکی از جریانهای تأثیر گذار در ساختار سیاسی این کشور تبدیل شده و تصدی چند وزارتخانه و کرسی مجلس را از آن خود نماید.

۳-۳. پاکستان: در کشور پاکستان تا قبل از انقلاب اسلامی شیعیان این کشور آگاهی زیادی از مکتب اهل بیت علیهم السلام نداشتند فهم آنها از تشیع اثنی عشری تنها در عزاداری‌ها و رواج خرافات در میان آنها خلاصه می‌شد. اما پس از انقلاب اسلامی با گسترش ارتباط شیعیان پاکستان با حوزه‌های علمیه، آنها آگاهی مذهبی عمیق تری پیدا کرده و به این ترتیب اعتماد به نفس لازم در میان آنها پدید آمد. (حشمت زاده، پیشین: ۱۸۴). یکی از عوامل اصلی پیدایش نهضت اجرایی فقه جعفری طی اجتماع بزرگی در شهر بهگر، پیروزی انقلاب اسلامی ایران

بود. این نهضت برای شیعیان پاکستان دست آوردهای زیادی داشته از جمله این که آنها توانستند در «کنوانسیون اسلام آباد» خواسته‌های خود را به شرح ذیل از حکومت مطالبه نماید: ۱. عدم تحمیل فقه حنفی به شیعیان و رفتار طبق قوانین شیعه در دعاوی مربوط به آنها. ۲. عدم پرداخت زکات توسط شیعیان به دولت. ۳. ضرورت آزادی شیعیان در عزاداری امام حسین (علیه السلام). ۴. تعیین سهمیه‌های شیعیان در پست‌های مهم دولتی. ۵. در تبلیغات مذهبی رادیو و تلویزیون به شیعیان نیز به طور مساوی فرصت تبلیغ داده شود. (محمدی، ۱۳۹۰: ۴۲۴). و این مطالبه‌های به حق به تدریج منجر به حضور پررنگ تری شیعیان در مجالس ایالتی و سنای این کشور گردید.

۳-۴. افغانستان: شیعیان افغانستان که از مدت‌ها پیش مرجعیت شرعی و مذهبی رهبران مذهبی ایران، از جمله امام خمینی (ره) را پذیرا شده بودند با پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۹۷۹ با شور و حرارت بیشتری نسبت به بقیه، به انقلاب ایران پاسخ گفتند. از این رو انقلاب اسلامی تأثیرات خاص خود را بر امور داخلی افغانستان برجای گذاشت و برای بسیار از گروه‌های اجتماعی در افغانستان به ویژه برای هزاره‌های پیرو مکتب اهل بیت (علیهم السلام) منبع الهام و اعتماد به نفس محسوب می‌شد آنها در پیروی از سیاست «نه شرقی و نه غربی» از انقلاب اسلامی ایران متابعت می‌نمودند این شعار حتی در اساسنامه‌های اغلب احزاب شیعی، رکن مهمی محسوب می‌شد پس از تأسیس حزب وحدت اسلامی افغانستان، دولت ایران پشتیبانی گسترده‌ای از این حزب به عمل آورد حزب وحدت نیز با حمایت از اصل ولایت فقیه و رهبر جمهوری اسلامی ایران بر وفاداری خود به آرمانهای انقلاب اسلامی تأکید کرد. (شفاهی ۱۳۹۶: ۱۲۱). و این تأثیر و تأثر متقابل و تکامل سیاسی شیعیان افغانستان سبب شد تا مشارکت آنها فعلاً در سیاست و قدرت به مراتب بهتر از گذشته باشد.

۳-۵. عربستان: در عربستان سعودی برخلاف بسیاری از کشورهای اسلامی، اقلیت قومی وجود ندارد تنها اقلیت شیعه مذهب وجود دارد که تعداد آنها به نه میلیون نفر می‌رسد که اکثر آنها در مناطق نفت خیز شرقی عربستان و تعدادی نیز در مدینه منوره زندگی می‌کند. اما در عین حال از فقر و مشکلات اقتصادی رنج می‌برند؛ پیروزی انقلاب در ایران به عنوان

یک انقلاب شیعی، باعث شد که شهادت و قدرت به شیعیان محروم سراسر جهان دمیده شود. ابتدا شیعیان در ایالات شرقی عربستان در میدان‌های نفتی، دست به شورش زدند و مردم با پخش اعلامیه‌ها در مساجد، به خانواده‌ای سلطنتی حمله کردند. و وعاظ نیز به مخالفت با سلسله خاندان حاکم پرداختند. تلاش گروه از معترضان عربستانی در ۲۰ نوامبر ۱۹۷۹ برای تسخیر مسجدالحرام، سبب جسارت بیشتر شیعیان گردید؛ در ۲۸ نوامبر همان سال شیعیان در الاحساء تصمیم گرفتند که برای نخستین بار مراسم عاشورا را در ملاء عام برگزار کنند این مسئله با مداخله گارد ملی سعودی به خشونت و زد و خوردی شدید گرایید. (زمانی، پیشین: ۱۰۹). در نهایت تحریم طولانی عزاداری عاشورا در عربستان سعودی شکسته شد، مراسم عاشورا همراه با تظاهرات در هشت شهر منطقه نفتی برگزار گردید طی این وقایع بود که ساز مان انقلاب اسلامی شیعیان شبه جزیره عربستان پدیدار گردید. (حشمت زاده، پیشین: ۹۴). رهبر و سخن‌گوی این سازمان شیخ صفار است که بارها مواضع سیاسی این سازمان را در برابر رویدادهای مختلف به طور مستمر در مطبوعات اعلام کرده است.

۳-۶. مصر: یکی از بزرگترین گروه‌های مذهبی مبارز و نماینده جنبش‌های سنی مذهب در کشور مصر و سایر کشورهای عربی - اسلامی، سازمان اخوان المسلمین است؛ این سازمان در آغاز حمایت قاطع خود را از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران اعلام داشته و آن را بدین گونه مورد ستایش قرار داد: «روحی که پشت انقلابی اسلامی ایران بوده شبیه همان روحی بود که مسلمانان اولیه را به اسلام هدایت کرد. (محمدی، پیشین: ۲۷۵). اما با گذشت دو سال از پیروزی انقلاب اسلامی، حمایت‌های اولیه رهبران اخوان نسبت به انقلاب کاهش یافت. یکی از علل آن را می‌توان در آغاز جنگ ایران و عراق جستجو نمود که به دنبال آن برخی در درون اخوان المسلمین انقلاب ایران را انقلاب شیعی عجمی دانستند که خواهان تسلط بر کل جهان اسلام می‌باشد و شروع به انتشار کتاب‌های ضد شیعی و حمله به انقلاب ایران کردند. (همان: ۲۸۰). و این سردی روابط روی اقلیت شیعه در مصر نیز تأثیر گذاشت، هر چند اسناد نشان می‌دهد که تا سال ۱۳۵۷ بحث قابل توجهی در مورد نقش این گروه در معادله قدرت مصر و جنبش اسلامی آن کشور به چشم نمی‌خورد اما با پیروزی انقلاب

اسلامی، ۵۶ نفر از شیعیان در چند استان مصر و شیخ حسن شحاته امام جمعه مسجد جامع قاهره در تاریخ ۲۱ شهریور ۱۳۷۵ به اتهام ترویج عقاید شیعه و تشکیل یک حرکت سری شیعی دستگیر شدند. منابع مذهبی مصر معتقدند که تلاش‌های ایران برای ایجاد شکاف در جامعه مصر و تأسیس سازمانهای شیعی قطع نمی‌شود. (حشمت زاده، پیشین: ۱۶۳).

۴. گسترش روحیه ایثار و شهادت طلبی

یکی از مهم‌ترین تأثیر انقلاب اسلامی در گسترش مبانی حقوق بشر و فرهنگ انقلابی در این حوزه این بود که انقلاب اسلامی تمام نهضت‌های اسلامی و شیعی را برای رسیدت به حقوق و آزادی‌های مشروع به سلاح ایثار و شهادت طلبی مجهز ساخت. روحیه فداکاری و جهاد شهادت طلبانه را که از نهضت امام حسین علیه السلام الهام گرفته است در میان ملت‌های مسلمان برانگیخت، این درحالی است که در فضای مسموم قبل از انقلاب اسلامی، مفهوم شهادت طلبی به فراموشی سپرده شده بود اما با وقوع انقلاب اسلامی و تأثیر گذاری امام خمینی علیه السلام بار دیگر شهادت طلبی در فضای ذهنی افراد جامعه زنده گشت و رابطه تعاملی افراد با یکدیگر موجب بسط و گسترش آن شد.

امروزه بسیاری از حرکت‌های شیعی، شهادت را سعادت ابدی می‌شمارند. توسعه ای فرهنگ عاشورا و قیام حسینی و عزاداری برای آن حضرت نیز شوری انقلابی و سلحشوری خاصی را در میان مبارزان ایجاد کرد و در بسیاری از نهضت‌ها، شعار «الله اکبر» «لا اله الا الله» «استقلال، آزادی و جمهوری اسلامی» و «مرگ بر امریکا» زیاد استفاده می‌شود. (مرتضوی امامی زواره، پیشین: ۹۸)

پیروی از فرهنگ جهاد و شهادت، آزادیخواهی و ظلم ستیزی امامان شیعه، خصوصاً درس عزّت و افتخاری را که حسین بن علی علیه السلام در صحرای کربلا به انسانها آموخت، از آثار و برکات انقلاب اسلامی است که امروز میلیونها نفر در گوشه و کنار دنیا به آن چشم دوخته اند و بدان تأسی می‌جویند. برای نمونه در کشور بحرین اهتزاز پرچم یاحسین، یاعلی، یا زهرا در تظاهرات خیابانی، برگزاری سینه زنی و پوشاندن تابوت‌های شهدا با پارچه‌های مزین به عبارت امام حسین علیه السلام و اقامه نمازهای جماعت و جمعه، نشانه‌های مستحکمی از اشتراک

در نمادهای ایثار و شهادت طلبی دینی میان دولت مسلمان ایران و بحرین است. (ابطحی، پیشین: ۱۷۱).

ج) سطح بین المللی

پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، تأثیر فوق العاده ای بر گسترش ارزش‌های حقوقی مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام) و شیعیان جهان داشته است و می‌توان ادعا کرد که جایگاه این مکتب را از حاشیه به مرکز ثقل تحولات جهان اسلام منتقل نموده است. و این مسئله باعث شد تا شرق شناسان و اسلام شناسان غربی که تا این زمان توجه چندانی به مکتب تشیع نداشته و اسلام را از دریچه اکثریت می‌دیدند. مطالعات و تحقیقات خود را بیشتر بر پایه شناخت اسلام از دیدگاه اهل سنت و جماعت قرار داده بودند، ناگهان متوجه این غفلت بزرگ خود گردیده و احساس کردند که از نظر شناخت مکتب تشیع در تاریکی و ابهام شدیدی به سر می‌برند و در همین راستا بود که تحقیقات خود را تغییر داده و با تشکیل کنفرانس‌ها و سیمینارهای مختلف و متعدد و انتشار مقالات و کتب گوناگون در جهت شناخت بهتر این مکتب تلاش و سعی را آغاز کردند. (محمدی، پیشین: ۵۲۰). هر چند آمار دقیقی در دسترس نمی‌باشد ولی اطلاعات موجود بیانگر این واقعیت است که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی تعداد کسانی که از دریچه مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام) به دین اسلام گرویده اند به طور چشمگیری افزایش یافته است. بنا براین یکی از آثار مهم انقلاب اسلامی در سطح جهانی و بین المللی نشر ارزش‌ها و ابعاد حقوق بشری مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام) بوده است که گستره و آفاق آن در ذیل به طور مختصر به بررسی گرفته می‌شود.

۱. احیای مجدد اسلام در مقیاس بین المللی

با توجه به جو قبل از انقلاب اسلامی، مسلمانان در بسیاری از کشورها و به ویژه در کشورهای که تحت سلطه و نفوذ ارزش‌ها و فرهنگ غربی قرار داشتند، از تظاهر به دین داری و آداب و رسوم مذهبی خود به ناچار خود داری می‌کردند ارزش‌ها و سنت‌هایی دینی و اهل‌بیتی مورد غفلت قرار گرفته بود. یکی از آثار فرهنگی انقلاب اسلامی این بود که به

پیروان اسلام و مکتب اهل بیت علیهم‌السلام روحیه و جسارت داد تا پابندی خویش را به عقاید و ارزش‌های مذهبی خود نشان دهند و با سر بلندی و افتخار آنها را در دنیا و حتی در قلب ارو پا و به ویژه در مراکز فرهنگی آنجا مطرح سازند. (اسحاقی، ۱۳۸۶: ۱۲۶). و لذا بسیاری از صاحب نظران معتقدند که به دنبال انقلاب اسلامی ایران بود که ارزش‌های اسلامی و به ویژه شیعی در جهان احیا شد؛ هرآید کمیجیان می‌نویسد جهان تنها پس از ورود ناگهانی انقلاب اسلامی به قلمرو سیاست و امور بین الملل بود که متوجه اسلام گردید. (حمید ۱۳۹۶: ۲۲۸).

انقلاب اسلامی همانطور که در توجه جهانیان به اسلام و مذهب تشیع، نقش داشته، در ایجاد خود باوری و رشد سیاسی مسلمانان و شیعیان در کشورهای مختلف نیز نقش بسزای ایفا نموده است به گونه ای که تلاش‌های آنها در جهت حضور در عرصه‌های سیاست و کسب قدرت از هر زمانی دیگری به مراتب افزایش یافته است. (همان: ۲۱۹). البته در این میان، نقش مؤسسات فراوانی که بعد از انقلاب اسلامی، کار نشر تشیع را در ایران به عهده گرفته و به طور همزمان، در نشر افکار انقلابی و شیعی، فعالیت کرده و می‌کنند، نباید نادیده گرفت. برخی از این مؤسسات، نشر تشیع را به عنوان هدف رسمی خود مطرح نموده و برخی به طور غیر مستقیم به چنین اقدامات مبادرت می‌کنند. به هر روی، روزانه صدها نامه از علاقه مندان به مذهب تشیع به این مراکز رسیده و آثار علمی مورد نیاز به آنها ارسال می‌شود. (جعفریان، ۱۳۸۷: ۲). همچنین مدارس و نهادهای آموزشی زیادی برای تبلیغ اسلام و تشیع در کشورهای مختلف ایجاد شده است. بسیاری از این مؤسسات توسط نو شیعه‌های اداره می‌شود که پس از انقلاب اسلامی به مذهب تشیع گرویده اند. مدیریت این مدارس هرچند با رو حانیون عراقی یا لبنانی است اما در عین حال بیشتر اینها با نهادهای علمی موجود در ایران ارتباط دارند. همانطور که اشاره شد تحقیقات شیعه شناسی در میان مؤسسات پژوهشی غرب نیز جایگاه ویژه ای یافته است. و پژوهشهای جدیدی در باره آن انجام داده اند. و این را هم باید ناشی از امواج گسترده ای انقلاب اسلامی ایران دانست. یکی از شاخص ترین نمودهای تاثیر انقلاب اسلامی، رسمی شدن، اهمیت یافتن و پدید آمدن مکتب اهل بیت علیهم‌السلام در برخی کشورهای آسیایی و آفریقایی است؛ از جمله این کشورها

می‌توان از نیجریه، ساحل عاج، مالیزی، اندونزی، فلیپین، ترکیه و... نام برد؛ پیدایش تشیع و مکتب اهل بیت علیهم‌السلام در کشور نیجریه به بعد از انقلاب اسلامی بر می‌گردد؛ اولین گروه شیعه در این کشور بعد از انقلاب اسلامی ایران در قالب «حرکت اسلامی شمال نیجریه» شکل گرفت. این حرکت شیعی به وسیله شخصی به نام شیخ یعقوب زاک زاک رهبری می‌شود. ایشان بعد از سفری که در سالهای اول انقلاب به ایران داشت، به تشیع گرایش پیدا کرد. وی به انقلاب اسلامی و رهبری آن توجه خاص دارد و خود را از رهروان امام خمینی رحمه‌الله می‌داند؛ جوانان نیجریه به این حرکت تمایل پیدا کرده‌اند. علاوه بر جوانان اساتد و اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها در شمال نیجریه و تعداد از متفکرین در جنوب این کشور به این حرکت علاقه مندی نشان می‌دهند. (اپیکچی، ۱۳۸۱: ۴۵۶). طبق اطلاعات به دست آمده بعد از پیروزی انقلاب اسلامی متجاوز از ۱۰ میلیون نفر به پیروان مکتب اهل بیت علیهم‌السلام در این کشور افزوده شده است. (طاهری، پیشین: ۱۰۵).

ساحل عاج: در ساحل عاج که تا قبل از پیروزی انقلاب غیر از مهاجران لبنانی شیعیان دیگری در آنجا وجود نداشته است. به فضل پیروزی انقلاب اسلامی و شخصیت امام راحل، بسیاری از مسلمانان به خصوص جوانان جذب انقلاب اسلامی شده و با مذهب اهل بیت آشنا گردیده‌اند. مهم‌ترین راه آشنای با مذهب اهل بیت علیهم‌السلام در این کشور از طریق جذب گروه این نوجوانان در حوزه‌های علمیه قم، لبنان و حوزه علمیه امام خمینی دمشق صورت می‌گیرد. آنها پس از بازگشت به کشور خود به نشر مذهب اهل بیت علیهم‌السلام می‌پردازند. (حشمت زاده، پیشین: ۱۸۲). یکی از این طلاب شیخ عبدالقادر دومیا است او از مشهورترین کسانی است که به مذهب شیعه گرویده است و همچنین در منطقه گراند سام در جنوب شرقی ساحل عاج، سه امام جمعه سال‌ها است که به تشیع گرویده‌اند. (محمدی، پیشین: ۳۳۴).

بورکینا فاسو: شیخ محمود عبدالسلام کمتوری از مسلمانان بورکینافاسو است وی که ریاست حزب آزادی این کشور را به عهده دارد پس از پیروزی انقلاب اسلامی با تمام اعضای این حزب به مذهب تشیع گرویده‌اند. و همینطور ادرس حسنی فردی که از دین مسیحیت به اسلام وهابی و بعد از آن به مذهب شیعه گرویده است به گفته‌ای برخی علمای

پاکستانی تاکنون بیش از هزار نفر توسط او به تشیع گرویده اند. (همان: ۳۳۴) طبق اطلاعات به دست آمده در کشورهای همانند مالیزی و اندونزی در خاور دور تا قبل از انقلاب اسلامی نام و اثری از مکتب اهل بیت علیهم‌السلام دیده نمی‌شد یا دست کم در میان بومیان آن کشورها شیعه ای وجود نداشت اما با پیروزی انقلاب اسلامی اقلیت شیعه به تدریج در این کشورها شکل گرفته و جایگاه مطلوبی در میان مکاتب مختلف اسلامی پیدا نموده اند. (طاهری، پیشین: ۱۰۵). در ترکیه بعد از انقلاب اسلامی تعداد زیادی از جوانان شیعه که در حوزه علمیه شهر مقدس قم تحصیل علوم دینی نموده اند و پس از بازگشت به اوطان خود با آگاه کردن مردم باعث احیای مذهب اهل بیت علیهم‌السلام شده اند به گونه ای که تا پانزده سال قبل در شهر استانبول تنها یک مسجد شیعه وجود داشته ولی امروزه قریب به بیست مسجد در این شهر بنا شده است و شیعیان توانسته اند حضور خود را در وسایل جمعی و تبلیغی مانند تلویزیون و روز نامه‌های ترکیه مطرح کنند. (محمدی، پیشین: ۲۰۸). اطلاعات موجود بیانگر این واقعیت است که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی گرایش زنان به حفظ حجاب، استقبال عمومی در انجام فرایض دینی، مثل برگزاری نمازهای جمعه و جماعت، گسترش جلسات آموزش‌های دینی از جمله آموزش قرائت و تفسیر قرآن و حضور گسترده تر در مجالس و محافل مذهبی به طور چشمگیری در کشورهای مختلف افزایش یافته است. (طاهری، پیشین: ۱۱۱).

۲. گسترش اندیشه عدم جدای دین از سیاست در اسلام و مکتب اهل بیت علیهم‌السلام

منظور از تعبیر عدم «جدای دین از سیاست» آن است که اسلام و مکتب اهل بیت علیهم‌السلام تنها یک مکتب و آیین فردی نیست بلکه به نوعی مدعی سیاست و حکومت نیز هست. این نگرش برای سال‌ها مورد تعرض قرار گرفته بود؛ به این معنا که پس از نابودی خلافت عثمانی، اسلام روز به روز به سوی محدودیت بیشتری پیش رفته و اندیشه سیاسی آن مورد غفلت واقع شده بود. (جعفریان، پیشین) به همین دلیل در دنیای مدرن نیمه دوم قرن بیستم این اعتقاد و باور اساسی وجود داشت که امکان تشکیل و تداوم حکومت بر پایه معیارهای دینی و اسلامی و با رعایت اصول و ارزش‌های مطرح شده در چهارده قرن قبل وجود ندارد و

کشورهای اسلامی راهی جز الگو گرفتن از غرب و نظام سکولار ندارند؛ زیرا براساس نظریه فرانسیس فوکویاما در «پایان تاریخ واپسین اسطوره» همه جوامع به سوی لیبرالیزم و دموکراسی غربی در حرکت خواهد بود. (طاهری، پیشین: ۹۹). و این باور حتی در بسیاری از دولتمردان و رهبران دلسوز جهان اسلام هم وجود داشت که مگر می‌شود نظامی به وجود آورد که بر پایه ارزش‌های ارائه شده در چهارده قرن قبل قرار گرفته باشد. پیروزی انقلاب اسلامی و تأسیس جمهوری اسلامی بر پایه ارزش‌های مذهبی و توفیق اداره کشور و برقراری روابط متعادل با سایر دول به مدت چهل سال، حیرت همه تحلیل گران سیاسی و اندیشمندان درس حکومت و دولت را برانگیخت و ناچار فصل جدیدی در تقسیم بندی حکومت‌ها برای جمهوری اسلامی باز نموده که به عنوان الگوقابل بهره برداری و تکرار می‌باشد که مشابهی برای آن در تاریخ مدرن نمی‌توان یافت. (محمدی، پیشین: ۵۱۵) از این رو انقلاب اسلامی با ماهیت دینی و باز تاب‌های منطقه ای و جهانی خود، سبب شد که مراکز پژوهشی و همایش‌های متعدد برای شناخت انقلاب اسلامی و مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام) پدیدآید و تا کنون برای این معرفی هزاران اثر به رشته تحریر در آمده است. (ملکوتیان ۱۳۸۴: ۸۸). آموزه‌ها و اندیشه‌های انقلاب اسلامی مبتنی بر دین‌مداری، عدالت اجتماعی، مردم سالاری، استقلال و آزادی که توانسته به تلفیقی از جمهوریت و اسلامیت، دست یابد، الگوی بسیار از جنبش‌ها و خیزش‌های مردمی هم اکنون در سطح جهان است از این رو انقلاب اسلامی نقطه عطفی در بیداری و رهای نه تنها جهان اسلام که برای همه ملت‌های تحت ستم به شمار می‌رود. (رهبر، ۱۳۹۵: ۳۵).

پیروزی انقلاب اسلامی حتی در جوامع مذهبی غیر مسلمان هم آثار خود را بر جای گذاشت. هفته نامه تایم در همان ماههای اول پس از پیروز انقلاب اسلامی، با چاپ عکس امام خمینی (ره) به عنوان مرد سال نوشت: «پیروزی آیت الله خمینی به عنوان الگویی برای انقلابهای بعدی در دنیای سوم مورد تأسی قرار خواهد گرفت. (دهقان، ۱۳۸۲: ۲۲۵) پیروزی انقلاب اسلامی، برخی از رهبران مسیحیت را در امریکای لاتین به این فکر انداخت که آنها به علت بی توجهی به نیازهای عمومی جایگاه خود را در میان گروه‌های اجتماعی از دست

می‌دهند. بنابراین با خروج از اصول و معیارهای پذیرفته شده کلیسای واتیکان به انقلابیون پیوسته و اولین تجربه را در انقلاب نیکاراگوئه کسب کرد. آنها فصل جدیدی در نظام کلیسایی به نام الاهیات رهای بخش برای خود باز نمودند و رهبری بخش مهمی از نهضت‌های آزادی بخش آمریکای لاتین را علی‌رغم مخالفت واتیکان برعهده گرفتند. (محمدی پیشین: ۵۱۶).

۳. گسترش وحدت و همبستگی اسلامی

یکی از آثار و بازتاب‌های مهمی فرهنگی انقلاب اسلامی، ایجاد الفت و اخوت اسلامی میان پیروان مکتب توحید بود. انقلاب اسلامی توانست امت اسلامی را در اقصی نقاط جهان علی‌رغم اختلافات جزئی مذهبی که داشتند برای مبارزه با عوامل تفرقه، استعمارگران و صهیونیست‌ها در زیر پرچم «لا اله الا الله» به وحدت دعوت نماید و پی آمدها و آسیب‌های تفرقه در بین مسلمانان را به آنها هشدار دهد. از این رو انقلاب اسلامی با الگو پذیری از اسلام ناب محمدی ﷺ و پرهیز از جنبه‌های اختلاف بر انگیز بین مسلمانان و ایجاد «دارالتقريب فرق اسلامی» برپای روز قدس، صدور فتوای امام خمینی رحمه الله علیه سلمان رشدی و... در جهت وحدت و اتحاد مسلمانان گام برداشته است. (نظام الدین، ۱۳۹۳: ۶). علاوه بر آن بر گزاری کانفرانسها و میزگردهای وحدت در تهران و مکه مکرمه در ایام حج تمتع و صدها جلسه بحث و گفتگو بین اندیشمندان و علمای اسلامی و چاپ هزاران مقاله، کتاب، مجله و پایان نامه‌های دانشگاهی به زبان‌های گوناگون از جمله اقدامات شایسته و ارزنده ای است که تا کنون در جهت تحقق آرمانهای وحدت جهان اسلام صورت پذیرفته است، (بزرگی، ۱۳۸۴: ۴۳). حرکت دیگری که پس از وقوع انقلاب اسلامی جهت تقویت وحدت صورت گرفت، بر گزاری هفته وحدت اسلامی همزمان با ولادت با سعادت پیامبر گرامی اسلام ﷺ می‌باشد به برکت هفته وحدت مسلمانان اعم از شیعه و سنی در کشورهای مختلف در کنار یک دیگر با الهام از فرمان وحدت بخش خداوند متعال «واعتصموا بحبل الله جميعا ولا تفرقوا» سرود وحدت می‌خوانند، این حرکت روز به روز گسترش یافته و

همچنان سیر صعودی خویش را ادامه می‌دهد. (همان: ۴۱) پیام‌های امام خمینی رحمه‌الله به مسلمانان به خصوص در موسم حج که خواستار وحدت مسلمانان در برابر استکبار جهانی بود، باعث می‌شد که روح تازه‌ای در کالبد مسلمانان جهان دمیده شود. در یکی از این پیام‌ها امام می‌فرماید: «هان ای مسلمانان جهان و مستضعفان تحت سلطه‌ای ستمگران به پاخیزید و دست اتحاد به هم دهید و از اسلام و مقدرات خود دفاع کنید و از هیاهوی قدرتمندان نه‌راسید که این قرن به خواست خداوند قادر، قرن غلبه‌ی مستضعفان بر مستکبران و حق بر باطل است» (خمینی، ۱۳۶۱: ۱۲۵).

۴. گسترش حقوق زنان

دنیای اسلام از الگوی حجاب اسلامی زنان ایرانی پس از انقلاب تأثیر بیشتری پذیرفته است؛ در کشورهای آمریکایی و اروپایی همچون فرانسه حجاب به صورت یک مسئله بحران‌زا برای این کشورها درآمده است و حجاب در میان زنان تحصیل کرده و موفق این کشورها و کشورهای دیگر به چشم می‌خورد. (نخعی، ۱۳۸۵: ۱). با پیروز انقلاب اسلامی استفاده از حجاب اسلامی در میان زنان مسلمان نه تنها دیگر عقده و کمبود تلقی نمی‌گردد بلکه به عنوان افتخار و حرکت سیاسی و سمبل مقاومت است این امر تا آنجا پیش رفته است که زنان متعهد حتی به قیمت محرومیت از تحصیل و از دست دادن شغل از پوشش اسلامی دست بر نمی‌دارد. (خرم‌شاهی و همکاران، پیشین: ۲۶۷). در کشور ترکیه اسلام خواهی و مسئله اعتراض علیه ممنوعیت حجاب و تبدیل شدن آن به یک روش سیاسی از ایران تأثیر می‌پذیرد؛ حجاب اسلامی و مقنعه و چادر سمبل حرکت امام خمینی رحمه‌الله به حساب می‌آید؛ رواج نشریات اسلامی در ترکیه، پرشدن مساجد از نمازگزاران و شعار اسلام تنها «راه حل» در خیابانهای شهر، ریشه در انقلاب اسلامی ایران دارد. (زمانی، پیشین: ۱۲۷).

لیز مارکوس، از جمله فعالان جنبش‌های زنان در اندونزی، بی‌پرده اعتراف می‌کند که به دلیل اثر مستقیم پخش تصاویر زنان ایرانی در رسانه‌های گروهی کشورش، استقبال از حجاب اسلامی در اندونزی بیشتر شده به گونه‌ای که به تدریج تقلید از حجاب با نوان ایرانی در آن

کشور به یک مدل تبدیل شده است و اینک در میان دانشجویان دانشگاه‌ها نیز هواداران بسیاری دارد. همچنین زنان انقلاب اسلامی، به عنوان الگوی برای زنان ترک، آنان را به شعار دادن در خیابان‌ها و رعایت پوشش اسلامی وا داشته است. پوشش زنان انقلابی و مسلمان ایران در برخی کشورهای خلیج فارس، بر لباس به ویژه روسری، به شکل عمیقی تأثیر گذاشته است. در سالهای اخیر، بر شمار دانشجویان با حجاب در دانشگاه‌های اردن افزوده شده و در لیبی نیز گرایش به حجاب اسلامی افزایش یافته است بنا براین، تردیدی نیست که حجاب اسلامی ایرانی به اقصی نقاط جهان به ویژه کشورهای اسلامی سرایت کرده است. (شیرودی، ۱۳۸۸: ۱۴). البته تنها زنان مسلمان نبودند که هویت اسلامی خود را در پرتو بیداری زنان انقلابی ایران به دست آوردند، بلکه دهها هزار زنی غربی در نهضت اخلاقی و اسلامی، ارزش‌های الهی اسلام را کشف کردند و به دین اسلام مشرف شدند، برای مثال نزدیک به صد هزار نفر آلمانی به اسلام گرویده اند که بیش از نیمی از آنان را زنان تشکیل می‌دهند. این زنان همانند زنان تازه مسلمان شده ای آمریکای نه تنها مراقب پوشش اسلامی خود هستند، بلکه در خورد و خوراک خود نیز دقت بسیار دارند. (همان: ۱۲). در دانشگاه‌های آمریکا همانند دانشگاه جرج تاون، مریلند، ویرجینیا دختران زیادی به طور روز افزون با حجاب وارد دانشگاه شده و تمرکز آنان به دین بیشتر شده است آنان می‌گویند: «با اختیار کردن حجاب، ایمان و غرور فزاینده شان را به عنوان مسلمان به نمایش می‌گذارد. (دهقان، پیشین: ۲۲۴).

نتیجه

پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، نقش مهمی در احیا و گسترش مبانی حقوق بشر و شعارهای انقلاب در سطوح مختلف داخلی، منطقه ای و بین المللی، داشته است. با پیروزی انقلاب اسلامی توجه جهانیان به مکتب اهل بیت (علیهم السلام)، مبانی حقوق بشر اسلامی و فرهنگ انقلابی بیش از پیش جلب شده است. ارزش‌های اسلامی همچو کرامت انسانی، پیوند دین و سیاست، و میل به حکومت اسلامی، گرایش به اسلام ناب و...، در سطح جهان گسترش یافت. بدون اینکه انقلاب ناچار باشد در این راه به اقدام فیزیکی متوسل شود. این

مسئله نشان می‌دهد که ارزش‌های اسلامی و اهل‌بیتی به دلیل انطباق با فطرت انسانی و مبانی حقوق بشری، در توسعه و تعمیق تنها به یک احیا کننده نیاز دارد. البته تأثیر و گسترش ارزش‌های ناشی از انقلاب اسلامی در سرزمین‌های اسلامی بیش از دیگر ممالک بود از این رو به دنبال مرکزیت یافتن تشیع در جهان اسلام، شیعیانی که تا آن زمان در انزوای سیاسی به سر می‌بردند و به دلیل ممانعت حکومت از آزادی مذهبی، تقیه را در پیش گرفته بودند دیگر از ابراز شیعه بودن خود نگران نیستند و جرئت یافته اند که نسبت به تبعیض‌های فراگیر سیاسی، اجتماعی و اقتصادی دست به اعتراض بزنند. این اعتراضات که به دنبال با لا رفتن سطح آگاهی اجتماعی شیعیان متبلور شده، در حال حاضر ابعاد گسترده تری به خود گرفته است؛ امروزه ما در مناطق گوناگون جهان از جمله کشورهای حوزه خلیج فارس، کشورهای شرق مدیترانه، آسیای مرکزی، شبه قاره هند و بسیاری از نقاط دیگری جهان، شاهد گسترش ارزش‌های حقوق بشر و تجدید حیات آن در قالب توجه و گرایش به اسلام ناب و ایجاد خود باوری و رشد سیاسی شیعیان هستیم. به گونه ای که تلاش‌های آنها در جهت حضور در عرصه‌های سیاست و کسب قدرت از هر زمانی دیگری به مراتب افزایش یافته است.

کتابنامه

- ابطحی، سید مصطفی، ۱۳۹۲ «تأثیر گفتمان امام خمینی علیه السلام بر بیداری اسلامی ملت‌های مصر، تونس و بحرین» فصلنامه علمی و پژوهشی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، شماره هفتم.
- اپیکچی، محمد حسن، ۱۳۸۱ «مجله مطالعات آفریقا، سال هفتم» شماره ششم.
- اسحاقی، سید حسین، ۱۳۸۶ «ارمغان انقلاب» قم مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما.
- اشرفی، مرتضی، ۱۳۹۶ «مبانی، اهداف، بازتاب‌ها، پیام‌ها و شعارهای بنیادین انقلاب اسلامی» قم، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی صلی الله علیه و آله.
- ایران‌زاد، ابراهیم جمشیدی، محمدحسین و فرشباغیان، احمد ۱۳۹۱ «عدالت اجتماعی در اندیشه سیاسی امام خمینی علیه السلام»، (مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران) سال پنجم، شماره ۱.
- بزرگی، سید مهدی، ۱۳۸۴ «نقش انقلاب اسلامی در بیداری و وحدت مسلمانان» اندیشه تقریب» سال دوم شماره پنجم.
- تیموری بازگری، مهدی، ۱۳۹۰ «جایگاه زن از منظر سید ابوالاعلی مودودی، مطالعات تقریبی مذاهب اسلامی، فروز وحدت: شماره ۲۴.
- جعفریان رسول، ۱۳۷۸ «انقلاب اسلامی ایران در دنیای جدید» مجله حضور» شماره سی ام.
- حافظ نیا، محمدرضا، ۱۳۹۱ «انقلاب اسلامی و پیدایش ژئوپلیتیک جدید ایران» فصلنامه علمی-پژوهشی انقلاب اسلامی شماره پنجم.
- حبیب الله اردکانی، ۱۳۹۲ «پدیده انقلاب اسلامی و موج بیداری جدید» تهران موسسه فرهنگی هنری و انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- حسین زاده، حمید، ۱۳۹۶ «تأثیر متقابل انقلاب اسلامی ایران و ژئوپلیتیک شیعه در خاور

- میانه» فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی ایران» شماره بیستم.
- حشمت زاده، محمد باقر، ۱۳۸۶ «تأثیر انقلاب اسلامی بر کشورهای اسلامی» قم سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه.
- خرمشاهی، محمد باقر و همکاران، ۱۳۹۰ «بازتاب انقلاب اسلامی ایران» مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی (سمت).
- خمینی روح‌الله؛ ۱۳۶۱ «صحیفه نور» انتشارات سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی ج ۱۵.
- _____، ۱۳۶۹ «صحیفه نور» انتشارات سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی ج ۲۱.
- _____، ۱۳۷۸ «جوانان از دیدگاه امام خمینی (علیه السلام)» (تبیان آثار موضوعی) تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (علیه السلام) «دبیرخانه شورای عالی جوانان» دفتر شانزدهم.
- _____، ۱۳۷۸ «صحیفه امام» تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (علیه السلام) ج ۱۷.
- _____، ۱۳۷۲ «ولایت فقیه» (حکومت اسلامی)، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (علیه السلام).
- خواجه سروی، غلامرضا، ۱۳۹۲ «انقلاب اسلامی ایران و گفتمان سیاسی شیعه در لبنان» فصلنامه علمی و پژوهشی پژوهش‌های انقلاب اسلامی شماره ششم.
- دانشیار، علیرضا، ۱۳۹۵ «بررسی تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر روابط بین الملل» مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (علیه السلام).
- دهقان، حمید، ۱۳۸۲ «انقلاب اسلامی نقطه عطفی در تاریخ» مؤسسه انتشارات مدین.
- رهبر، عباسعلی، ۱۳۹۵ «ارزیابی نظریه ژئوپلیتیک شیعه در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران» فصلنامه علمی-پژوهشی رهیافت، شماره سی و ششم.
- زمانی سمیه، ۱۳۹۳ «انقلاب اسلامی ایران و بیداری اسلامی» مؤسسه فرهنگی هنری و انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- سالار، محمد، ۱۳۸۲ «تأثیرات فرهنگی انقلاب اسلامی در سطوح مختلف فرا منطقه ای» فصلنامه پژوهشی اندیشه انقلاب اسلامی، شماره هفتم و هشتم.

- شفاهی، اسدالله، ۱۳۹۶ «تحلیل گفتمان اسلام ولایتی متأثر از انقلاب اسلامی در افغانستان» فصلنامه علمی و پژوهشی پژوهشهای انقلاب اسلامی شماره بیست و پنجم.
- شیروودی، مرتضی، ۱۳۸۸ «انقلاب اسلامی و بیداری اسلامی» فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات اسلامی شماره شانزدهم.
- طاهری، سید مهدی، ۱۳۸۸ «باز خوانی تأثیرات انقلاب ایران بر بیداری اسلامی» قم مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ص.
- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۸۶، چاپ ششم.
- کاشف الغطاء، فاطمه (بی‌تا) «جایگاه و حقوق سیاسی زنان در نظام اسلام از دیدگاه امام خمینی ره» طه‌ورا: فصلنامه ای در عرصه مطالعات زنان و خانواده.
- کدیور، جمیله، ۱۳۷۹ «رویاروی انقلاب اسلامی ایران و امریکا» تهران، موسسه اطلاعات.
- محمدی، منوچهر، ۱۳۹۰ «باز تاب جهانی انقلاب اسلامی» تهران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- مرتضوی امامی زواره، سید علی، ۱۳۹۳ «دستاوردهای بین المللی انقلاب اسلامی» تهران، موسسه فرهنگی هنری و انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- مصباح یزدی، محمدتقی، ۱۳۹۲ «انقلاب اسلامی و ریشه‌های آن» تدوین و نگارش قاسم شبان، قم انتشارات آموزشی و پژوهشی امام خمینی ره.
- ملکوتیان، مصطفی، ۱۳۸۴ «تأثیرات منطقه ای و جهانی انقلاب اسلامی ایران» فصلنامه تخصصی مطالعات انقلاب اسلامی، شماره اول.
- موسوی، سید محمد، ۱۳۹۲ «نقش انقلاب اسلامی، در هویت بخشی به جوانان ایرانی» ۱۳۹۲ فصلنامه علمی و پژوهشی پژوهشهای انقلاب اسلامی شماره ششم.
- موسوی، سید نظام الدین، ۱۳۹۳ «تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر خیزش مردمی در جهان عرب» فصلنامه علمی پژوهشی «پژوهشنامه انقلاب اسلامی» شماره یازدهم.
- نجابت، روح الله، ۱۳۹۶ «تأثیر پذیری مفهومی و روشی حرکت انصارالله یمن از انقلاب

نقش انقلاب اسلامی در گسترش آموزه‌های دینی و ارزش‌های حقوق بشر □ ۱۵۳

اسلامی ایران» فصلنامه «پژوهشهای انقلاب اسلامی» انجمن علمی انقلاب اسلامی ایران.
شماره بیست و دوم.

نخعی زینت، ۱۳۸۵ «علل ضعف پوشش و راهکارهای بهینه سازی آن» فصلنامه بانوان شیعه
شماره دهم.

همایش بین المللی امام خمینی علیه السلام و قلمرو دین ۱۳۸۶ (آثار حقوقی و سیاسی کرامت
انسان) تهران، موسسه نشر عروج.

همایش بین المللی امام خمینی علیه السلام و قلمرو دین ۱۳۸۶ (مصاحبه‌های علمی) نشر عروج.

